

De ki üljön a székre?

FOTÓ: DOBOS KLÁRA

„Odatűzte” a nap a nézelődésben elfáradt embereket a műanyag nézőtéri székekhez a Károly hídnál... Kék székek voltak ugyanis a 2015-ös Prágai Quadriennále jelképei: nemcsak plakátra, szóróanyagra, pólóra kerültek, de „3D-s” változatban a prágai utcákon, tereken, a kiállításoknak helyet adó épületeken is megjelentek, s volt, ahol lehetőséget adtak az arra járóknak pár percnyi pihenésre. A fesztivál idén is „belakta” a várost...

A nézőre váró székek mintha azt sugallták volna, hogy idén a nagyjárműre fókuszált a fesztivál. Kérdés persze, kit is tekintettek első számú nézőnek a szervezők, a kiállítók, milyen „közönségigényeknek” igyekeztek megfelelni: a szakmát napi szinten gyakorló alkotóknak, vagy kortárs művészeti elvárásokat megfogalmazó elméleti szakembereknek; a prágai színházbarátoknak, netán az itt nyaralóknak? S legalább ennyire fontos kérdés, hogy mivel kívánták megszólítani a célközönséget. A négy évvel ezelőtti kurátori fordulat, amely nagyszabású szcenikai seregszemle helyett látványosan a kortárs törekvések irányába fordította a fesztivált, egyszerre adott egy új irányt, növelve ezzel a sokszínűséget, ugyanakkor válaszút elé is állította, elbizonytalaníthatta a résztvevőket: milyen irányba lépjenek tovább. Érvek és ellenérvek most is szembeállíthatók: jogos a felvetés,

hogy ahogy a színház sem önmagáról kell hogy szóljon, úgy egy ilyen volumenű rendezvény sem ragadhat le a szcenikai újdonságok, trendek köldöknézetésénél, s helyet kell kapnia például a művészeti ág társadalmi szerepvállalásának. Ám igazuk van azoknak, akik azt mondják: ez mégsem egy politikai rendezvény, ahol az üzenetek árnyékába kerülhet maga a színház. Értethető, hogy az alkotók szeretnék felmutatni az elmúlt évek fontos munkáit, de el kell fogadni azt a véleményt is, hogy ha nem születnek valahol korszakos jelentőségű szcenikával dolgozó előadások, akkor kár a világ másik részéről érkezett nézők számára ismeretlen produkciók újdonságát, érdekességét nem kínáló terveit, előadásfotóit felsorakoztatni, beeröltetve valami hatásosnak gondolt installációba.

De felmerülhetnek az elvi kérdéseknél sokkal gyakorlatibb megközelítések is: hány előadásfotót, tervet vihet magával a látogató az emlékezetében? Mi az, ami maradandóan hatásos lehet? Sőt, mi kell ahhoz, hogy egyáltalán belépjen, majd ottragadjon egy-egy térbe a vonuló tömeg? Túllépünk-e a „hagyományos” kiállításon, ha a papírra nyomtatott fotókat digitális képkezetekben prezentáljuk?

Négy éve még nagyon szélsőséges válaszokat adtak az alkotók: korrekt szcenikai kiállítástól alapkérdéseket és alapgondolatokat megfogal-

mazó projektekig, egyszerű paravánra tett tablólóktól kezdve színpadi tereken át az iPhone-on nézegethető képi anyagig.

Idén is láttunk példát mindegyik megközelítésre: az átlagnézőt megszólító, kulisszatitkokba avató játékra, célközönség nélküli, semlegesen érdektelen válogatásra és sok irányba mutató komoly projektek egyaránt. S a nézők, tükrözve a székek plakáton látható „összevisszaságát”, maguk is a számukra érdekes irányba fordíthatták jelképesen székeiket.

De mégis úgy tűnt, hogy idén mintha hasonlóképp gondolkodtak volna a kurátorok arról, hogy mit szerethet a látogató vagy mi a trendi, így egymásra rímelt nem egy nemzeti „pavilon” (vagy inkább szoba), néhány jól körvonalazható, visszafogottabb vonal mentén haladtak a kiállítók.

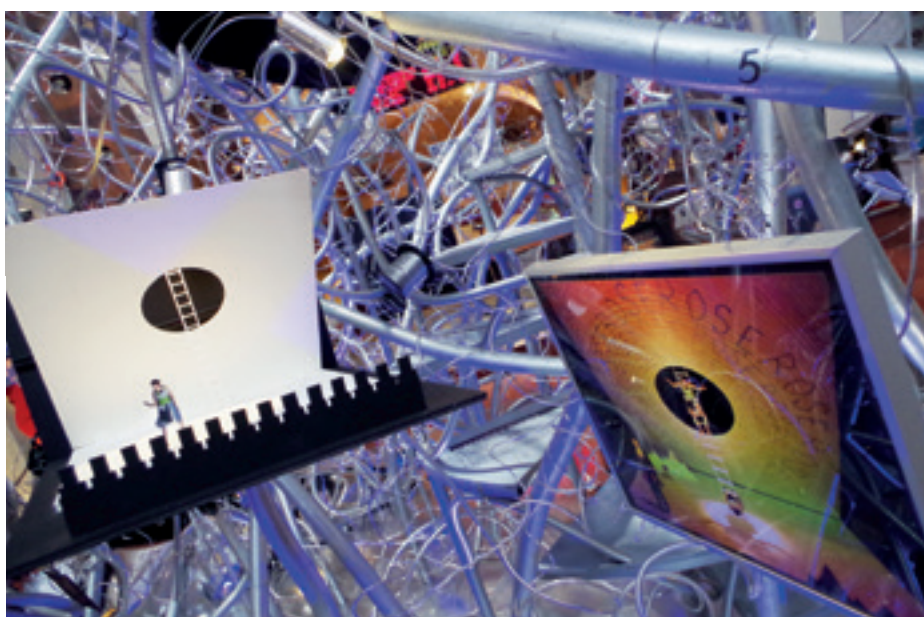
Az egyre nyilvánvalóbb, hogy a látogató igényli az interaktivitást, amit jobban mi sem bizonyít, mint hogy a magyar installáció vaslancáira rávetették magukat az érdeklődők, s az alapzat homokja is játékra készítette a gyerekeket... A kiállítók közül jó páran úgy igazodtak ehhez az elváráshoz, hogy sötét(ebb) térbe vezetve zseblámpát adtak a látogatók kezébe, anélkül hogy ezt igazán igényelte volna a kiállítási anyag... Jó volt viszont felülni a bolgárok körhintájára, amely groteszk papírfiguráival a bábszínház

► Norvég horrorinstalláció a Clam-Gallas palotában

► Az írek fényjátéka

► „Álomtöredékek” az USA installációból

világát is beforgatta a fesztiválra. S egyszerű, de fontos gesztusként sok helyen ismétlődött, hogy támogató aláírással, spontán gondolatok papírra vetésével valamilyen ügy melletti kiállást vártak a nézőktől, akik magától értetődő természetességgel kapcsolódtak így be a projektekbe – művészek és alkotók kézfogásának szép pillanatai voltak a lelkes feliratkozások...

Meglepő volt, hogy mennyire hasonló ötlet-hez nyúltak azok a kiállítók, akik a hagyományos kiállítási anyagot (terveket, maketteket, jelmezkiegészítőket) érdekesebb installációba próbálták helyezni: többen is sajátos, dús lombozó „faimitációt” készítettek: a braziloknál papír dodekaéderekből „gyümölcsöző” fájáról lelógó fémgömbökből kukucskálhattunk. Az amerikaiak fém- és műanyag csövek indáiból kialakított „lombozatba” tették a színházi előadások dokumentumait. Hatásában, formájában is hasonlított a németek tornádója, amely tervek,

előadásképek képeslapjait kapta fel, vagy a portugálok színes műanyag játékokból alkotott, az ablakon kitüremkedő „évig érő játékfája”...

Paravánra tett tablókiállítással alig találkoztunk, nyomtatott fotókat is alig hozott valaki: ha fotó, akkor digitális... Így idén a projektoroké és a digitális képkereteké volt a főszerep a technikai megjelenítésben, s a „várakozással ellentétben” nem voltak különleges technikai újdonságok, de látványos színpadi díszletek sem épültek. S mivel mindig hatásos a monumentalitás, ráadásul divatja van az utcai vetített falfestésnek is, így sokan éltek a terembelsőkre történő vetítéssel. Csak hát egy ötletesen kidolgozott falfestés egy épületen sokkal markánsabb, mint egy kis terem falára képsorozatot vetíteni, melyekből egy-egy izgalmasabb felvétel megfoghatja a látogatót, hosszabb távon viszont érdektelenné válhat. Ebből a vonalból a legszellemesebb a portugál diákoké volt, ahol érezhetően a kisteremhez igazították a vetített anyagot, filmükbe belekomponálták az ablakot, az ajtót is. S az új-zélandiak tengerkébe borított szobájában kínált még igazán különleges hatást, megfejteni való történetet.

A monumentalításra törekvéssel több helyen is találkoztunk, ezek közül a legszellemesebb a *Mejerhold álma* c. projekt volt az oroszoktól: →

→ hatalmas termüket óriáspaplan borította, az alatta alvó horkolása pedig kiverte, megrepesztette a folyosó falát, amely az alvó lélegzéséhez igazodva emelkedett-húzódott ki-be...

Feltűnő volt, hogy a színpadi jelmezek mennyire eltűntek az idej Quadriennáléről. Rajzolt jelmezterveket négy éve is alig láttunk, de most már a kész kosztümök is kiszorultak, mintha csak térkitöltő elemként szolgáltak volna: a ciprusiak harsány színekkel kivitelezett, játékos jelmezei *Arosztophanész: A madarak* c. komédiájához a falhoz lettek volna szorítva... Jelmeztervezőként nem lettem volna boldog most Prágában, mert mintha elfelejtődött volna, hogy a színpadi látványnak mégiscsak a jelmezbe öltöztetett ember a meghatározó, a térnek igazán életet, lelket adó eleme. Pedig voltak izgalmas példák: a plovvidi Mila Dikalova fémtárgyakból összerakott figurái az *Übü király*hoz szellemen léptek el a hagyományos tervrajztól, míg a svéd diákok különleges fehér legyező- és csőruhájához készített videoperformance-on az utóbbi jelmez mozgatása igazi mozgásszínházi élményt kínált.

Akadtak, akik ott folytatták, ahol négy évvel ezelőtt abbahagyták: több egzotikus ország most is hangsúlyozta a nemzeti, népi hagyományokat, ám amennyire ötletgazdagok voltak 2011-ben az ilyen installációk, annyira érdekeltenek az ideiek, melyek közül a fekete-fehér elemekkel, igényes munkáikkal, békéjükkel a kínaiak emelkedtek ki. S a kelet-európai rusztikus vonalat folytatták a románok: korábban is, most is falusi udvart építettek fel. Szép, letisztult, mélyen átélhető munka volt a négy évvel ezelőtti – s a mostani is.

A technikai kivitelezésnél, eszközöknél persze fontosabb, miről kívántak szólni a projektek, mennyire akartak tervezőik a színházcsinálásról vallani, mennyire léptek túl a szakmai kérdéseken.

Kétségtelen, hogy az idej PQ a világosítóké volt, talán a *Fény éve* miatt a fényekkel való játék lett a legmarkánsabb elem, amit a színházi látványcsinálás összetevőiből kiemeltek. A tér színekkel történő átalakítására csodálkozhatunk rá újból és újból. Így a ciprusiak ügyelőpultjánál a látogató nemcsak a szereplőket mozgathatta a térben kénye-kedve szerint, de a színpadot is újabb és újabb megvilágításba, színárba varázsolhatta. A román diákok három darab, köztük *A vihar*, a *Szentivánéji álm* díszletének világítási tervét készítették el látványos számítógépes animációban, ahol ugyancsak a színes fények variációi komponálták át a teret – előbbinél mintha egy tenger alatti irányítóközpontban képzelték volna el Prospero palotáját, ahol a tengervíz folyamatos kavargását tükrözte a fényjáték, állandó feszültséget teremtve, míg az utóbbinál a napszakok látványos váltása újította meg az alapteret.

► A brazilok „díszletfája”

► Cseh Zsanett tervei a magyar diákszekció tárlatán

► Szlovák diákok könyve jégábla alatt

Jól látható, hogy a társadalmi felelősséget érző, felvállaló színház egyre erőteljesebben kerül elő a PQ-n. Ezek sorában letisztultságával katartikus volt a lengyel installáció: az apokaliptikus vízió fehér terében rozsdás vasrudak által felnyársalt farönkök magasodtak – egy civilizáció nélküli halott világ kiüresedett tere nagy erejű művészi figyelmeztetés volt... „Pofonegyszerűségével” pedig a legrappánsabb a dánok akciója: sminkszobájukban az arra vállalkozókat egy általuk választott másfajta etnikum képviselőjévé maszkírozták át, de volt, aki nemet vál-

tott a maszkmesterek, fodrászok segítségével: első szinten a színész fizikai átváltoztatásának kulisszatitkába vezették be a nézőt, de ezen túl látványos és elgondolkodtató akció és állásfoglalás volt a napjainkra fellángoló idegengyűlölet ellen. A politikai üzeneteket hordozó komplex kortárs művészeti projektek tere lett a fesztivál: egyértelműen jó és fontos irány – akkor, ha nem sikkad el a koncepciókban maga a színházi látvány, hiszen a PQ-n mégiscsak a szcenika a főszereplő...

S amennyire frappáns volt a dánok ötlete, a maga egyszerűségében annyira összegző volt a Szent Anna-templomban *Milan Corba* alkotása. Tükröződő üvegfala egyetlen – a betérők mozgása révén – folyamatosan változó, vibráló, hol felerősödő, hol elhalványuló impresszionista képpé mosta össze a templom falfreskóit, a kiállítási installációkat, s a nézelődő látogatót: összetartozott Prágában a színház, a néző és az alkotó...

MIKITA GÁBOR

FOTÓK: DOBOS KLÁRA